

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1915 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reglering genom lagstiftning av ömsesidiga rättigheter och skyldigheter i fall då någon erhållit rätt att taga husbehovsvirke å skog, som äges eller disponeras av annan.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 87, har herr *Molin* i Dombäcksmark hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i övervägande, huruvida och i vad mån såväl innehavare av rätt till husbehovsvirke från skog, som äges eller disponeras av annan, som ock ägare av skog, varav sådan rätt till husbehovsvirke utgår, må kunna genom lagstiftning erhålla skydd gentemot en avverkning som vare sig äventyrar eller omintetgör berörda förmåns uttagande av skogen eller föranleder uppenbar skogsskövling, och att nyttjanderätts-havarens och skogsägarens ömsesidiga rättigheter och skyldigheter däri-genom bliva på ett tydligare sätt i lag fastställda.

Till stöd för motionen har anförts följande:

»Frågan om beredandet av behörigt skydd åt de s. k. skogsservituten har vid flerfaldiga tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Vid sistlidne riksdag hemställde jag på angivna skäl (motionen nr 171), »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning om förekomsten och olägenheterna av så kallade skogsrättigheter (servitut) samt om de åtgärder, som böra vidtagas i syfte att på ett med rationell skogsvård förenligt sätt bereda skogsrättigheter-

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 10 saml. 13 häft. (Nr 20.)

nas innehavare större trygghet än vad nu är fallet, ävensom att resultatet av denna utredning bringas till riksdagens kännedom.»

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hemställde i anledning av motionen, »att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida och i vad mån innehavare av rätt till husbehovsvirke från skog, som äges eller disponeras av annan, må kunna genom lagstiftning erhålla skydd gentemot en avverkning, som äventyrar eller omintetgör berörda förmåns uttagande ur skogen, och att nyttjanderättshavarens och skogsägarens ömsesidiga rättigheter och skyldigheter därigenom bliva på ett tydligare sätt i lag fastställda», och biföll kammaren denna utskottets hemställan.

Första kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte emellertid skrivelseförslaget till Kungl. Maj:t och hemställde, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens beslut. Då första kammaren biföll utskottets hemställan förföll frågan. Då jag icke blivit övertygad om att den motivering, varpå första kammarens avslag grundade sig, är bärande; med andra ord att nu gällande lagstiftning, som sig bör, icke skyddar de ömsesidiga berättigade intressen, som med frågan äro förknippade, dristar jag mig ånyo framföra frågan. I min motion hade jag bland annat anfört:

»Flera sätt kunna tänkas att råda bot mot det onda. Ett sätt vore, att lagstiftningen grepe in och tillförsäkrade skogsrättigheternas innehavare möjligheten att utan intrång av hemmansägaren, vare sig genom kalhuggning och skövling för egen del eller genom »anvisningar», som nedsätta och borttaga värdet av rättigheterna, behålla sina rättigheter. Ett annat sätt vore att giva skogsrättigheternas innehavare egna skogsskiften. Det förra sättet torde stöta på ganska stora svårigheter, då förhållandena inom vårt vidsträckta land äro så olika i olika landsdelar och då det svårligen skulle låta sig göra att tillskapa en för bägge parterna rättvis och fullt tillfredsställande lag tillika i skogsvårdens intresse. Det senare sättet — att giva skogsrättigheternas innehavare egna skogsskiften — vore säkerligen mera effektivt och ägnat att ej allenast skipa full rättvisa emellan parterna utan även skydda skogen».

Gentemot det förra alternativet anförde första kammarens första tillfälliga utskott, att servitutavtalen kunde rättsligt säkerställas genom in-teckning, vadan för husbehovsrättens formella bestånd syntes vara på ett nöjaktigt sätt sörjt i vår lagstiftning. Vidkommande åter frågan om utvägen för husbehovsrättsägaren att med tillhjälp av bestående lag göra sin rätt i materiellt avseende gällande anförde utskottet, att med avseende å möjligheten att förhindra en husbehovsrättens bestånd verkligen äventyrande avverkning det alltid stode rättsinnehavaren öppet att efter stäm-

ning till domstol få avverkningsförbud i erforderlig omfattning meddelat och att där så kunde anses påkallat interimistiskt avverkningsförbud borde kunna hos överexekutor utverkas enligt § 181 utsökningslagen. Hade i strid mot avtalet avverkning ägt rum i den omfattning eller eljest på sådant sätt, att den förbehållna eller medgivna husbehovsrätten blivit tradd för nära, torde någon tvekan icke kunna råda därom, att innehavaren av denna rätt enligt allmänna skadeståndsregler vore berättigad till skadeersättning.

Under sådana förhållanden syntes det utskottet, som hade lagstiftningen på ett tillfredsställande sätt jämväl berett möjlighet att skydda rätt till husbehovsskog, som blivit genom vederbörligt kontrakt förbehållen eller betingad, om blott bestämmelserna i kontraktet avfattats med nödig fullständighet och tydlighet. Att härutöver genom särskild lagstiftning värna denna rätt fann utskottet icke möjligt.

För att bilda sig en uppfattning av det praktiska värdet av de lagliga möjligheterna tillåter jag mig att in extenso återgiva lydelsen av 181 paragrafen utsökningslagen: »Överexekutor äge makt att, när skäl därtill äro, sätta fast egendom och vad därtill hörer under förbud att säljas eller skingras. Är synnerlig fara, att det, som under sådant förbud satt är, genom vanvård eller annorledes i större mån försämras, vare lag, som i 81 § 1 mom. sägs». Sagda 81 § 1 mom. lyder: »Är fara att utmätt fast egendom av ägaren genom vanvård eller annorledes i större mån försämras, äge överexekutor, där borgenär det påstår, förordna syssloman att egendom omhändertaga och förvalta; dock vare i ty fall borgenären pliktig att förskjuta den kostnad, som för egendomens förvaltning kan vara nödig».

Det synes åtminstone mig som sambandet mellan dessa från sitt sammanhang med utsökningslagen i övrigt lösryckta paragrafer och den fråga, varom nu är tal, är synnerligen långsökt. Något prejudikat, som kan giva stöd åt antagandet att, åberopade paragrafer kunna skydda rättigheterna hava icke kunnat företes, och första kammarens första tillfälliga utskotts försök att uttänja paragrafernas betydelse att omfatta ifrågavarande skogsservitutet lärer icke hava juridiskt bindande betydelse. Men även om, mot förmodan, paragraferna i fråga kunna anses skydda skogsservitutet är den däri stipulerade proceduren så vidlyftig för dem det företrädesvis gäller och så kostsam och vanskelig att använda, att de rättssökande praktiskt taget stå rättslösa. I alla händelser kunna paragraferna endast tillämpas i de fall, då den för skogsservitutet äventyrande avverkningen försiggår. I de fall, då sådan avverkning redan försiggått och marken är kalhuggen, lärer väl påkallandet av avverkningsförbud vara tämligen överflödigt.

Utvägen för servitutsägaren att efter kalhuggning utkräva skadestånd är även synnerligen vanskelig att använda. Det resoneras nämligen som så, att markägaren givetvis har rätt att förfoga över sin egendom. För att få fastslaget i vilken utsträckning den tjänande fastighetens ägare är skyldig att respektera servitutsrätterna lär för närvarande ingen annan utväg stå till buds än långrandiga processer avseende att skapa prejudikat, vilka dock tyvärr på grund av den massa olika bestämmelser, som återfinnas i avtalen, aldrig kunna få allmängiltig betydelse.

Som saken nu ligger för servitutsrättsinnehavarna stå de realiter rättslösa, då de i 99 fall av 100 äro för fattiga att göra sin rätt gällande efter den dem anvisade långrandiga, kostsamma och för deras saks framgång tvivelaktiga proceduren.

Syftet med min motion var för övrigt ej blott den att skydda servitutsrättsinnehavaren gentemot övergrepp från den tjänande fastighetsägarens sida, utan jämväl att skydda den tjänande fastighetens skog mot skövling från servitutsrättsinnehavarens sida. På vad sätt detta skall kunna ske jämlikt 181 § utsökningslagen har första kammarens första tillfälliga utskott icke gittat påvisa. Härutinnan lærer inga paragrafer kunna åberopas. Men det senare skyddet är enligt min mening lika viktigt att ha lagstadgat som det förra.

Vidkommande den av mig i motionen framkastade tanken att genom lagstiftning avskaffa alla skogsservitut på det sättet att innehavarna av desamma finge egna skogsskiften framhåller första kammarens första tillfälliga utskott, att frågan därom redan är föremål för utredning, men upplyser tillika, att utbrytningsvitsord endast tänkts för fastighetsägaren. Väl kan det ifrågasättas, huruvida icke utbrytningsvitsord i större eller mindre utsträckning borde tillerkännas jämväl den servitutsberättigade. Men, fortsätter utskottet: »I sak synes detta vara av mindre betydelse, då markägaren i allmänhet torde vara den av kontrahenterna, som har största intresset av skogsrättighetens avlösning. Vid den slutliga prövningen av den blivande lagen om skifte av jord lærer nyssnämnda spörsmål givetvis komma under överbäggande. Någon åtgärd i servitutsutbrytningsfrågan synes således icke för närvarande vara från riksdagens sida påkallad». Häremot tillåter jag mig invända, att jag känner ej blott enstaka utan många fall, då den servitutsberättigade har det största intresset av avlösningen. Det vore i högsta grad orättvist att inskränka vitsordet endast för markägarens räkning. Den enes rätt är lika så god som den andres. Då frågan om avlösning kommit till det av utskottet omförmälda stadium, synes det mig, som frågan om avlösning vitsord jämväl för servitutsägaren icke borde uppskjutas till tidpunkten för den slutliga pröv-

ningen av den blivande lagen om skifte av jord utan tagas under omprövning redan nu, så att riksdagen, då lagförslaget framlägges, kunde slippa att upptaga en dyrbar tid med att söka inpassa ifrågakvarande avlösningsvitsord i lagtexten, ett företag, som av erfarenhet ej är så gott att på fri hand och utan föregående grundlig utredning åstadkomma. Det synes mig därför som alla skäl tala för att riksdagen redan nu i skrivelse till Kungl. Maj:t fäster Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på riksdagens vilja att pröva frågan om avlösningsvitsord i hela dess vidd.

Utskottet anklagar såväl mig i egenskap av motionär som ock andra kammarens fjärde tillfälliga utskott därför, att några riktlinjer för den komplicerade frågans lösning icke angivits: Oavsett hurvida det överhuvud taget kan vara lämpligt att uti frågor av så invecklad beskaffenhet angiva riktlinjer för lösningen, i all synnerhet som utredning just om vilka riktlinjer som kunna anses lämpligast begärts, tillåter jag mig dock framställa några synpunkter om huru frågan ungefärligen borde lösas.

För tryggande av servitutsägarens rätt borde i lag tydligt uttryckas, att när fara uppstår för rättighetens bestånd, dess ägare hade att hos överexekutor begära och erhålla avverkningsförbud. Samma rättighet borde tillkomma markägaren i de fall servitutsägaren träder markägarens rätt för nära. För att i möjligaste måtto undvika rättegångar borde i lag stadgas, att så snart avverkningsförbud begärts, parterna äro skyldiga att utse skiljemän att avgöra tvisten. Mot skiljemännens beslut borde klagan kunna föras hos underrätterna. Den part, som överskridit sin befogenhet, borde kunna dömas till skadestånd och böter. Bägge parterna borde tillförsäkras avlösningsvitsord, då sådant kan ske utan synnerligt men för motparten. Fråga härom borde förberedas genom utlåtande av skiljemän och avgöras av ägodelningsrätten. Förbud emot upplåtande av ytterligare skogsservitut för framtiden borde stipuleras. Som synes, kräver ifrågakvarande ärende — för att detsamma skall få anses slutgiltigt löst — ändringar och tillägg i såväl skiftesstadgan, utsökningslagen som lagen om skiljemän och strafflagen, för såvitt ej en alldeles särskild lag för ändamålet skulle tarvas.

Under begreppet skogsservitutsägare torde jämväl böra införas sådana markägare, som upplåtit avverkningsrätt på längre eller kortare tid, men vid avtalet förbehållit sig husbehovsvirke, en kategori servitutsägare, som jag uti fjolårets motion ej omnämnde, men som jag nu finner angeläget att fästa vederbörlig uppmärksamhet på.»

Såsom synes, avser nu föreliggande motion icke blott skydd för avtalad rätt till husbehovsvirke från annans skogsmark. Den har nämligen,

i likhet med motionärens framställning vid 1914 års senare riksdag, i så måtto en vidsträcktare syftning än tidigare i ämnet väckta motioner, att den dels åsyftar en reglering av båda kontrahenternas rättigheter och skyldigheter, dels ock avser samtliga förekommande rättigheter till husbehovsvirke, vare sig rättigheten är avtalad att tillgodonjutas från annan tillhörig skogsmark eller från egen skog, till vilken avverkningsrätten blivit åt annan upplåten. I främsta rummet synes emellertid motionären hava tagit sikte på önskemålet att verksamt skydda de i vissa delar av landet talrikt förekommande skogs rättigheter, vilka såsom servitut förbundits med innehavet av torp eller avsöndrade lägenheter.

Det läser icke kunna bestridas, att motionärens kritik av ifrågavarande rättigheter till husbehovsvirke i stort sett är befogad. Det är härvidlag främst två synpunkter, som göra sig gällande: omsorgen om en rationell skogsvård samt önskvärdheten av att tillförsäkrad rätt till husbehovsskog upprätthålles på ett för dess syfte fullt betryggande sätt, utan förfång för någondera parten.

De svårigheter, som emellertid vanligen möta mot ett fullt tillgodoseende av berörda intressen, sammanhänga givetvis innerst med den omständigheten, att ifrågavarande skogsservitut och därmed jämförliga skogs rättigheter merendels komma att innebära ett mer eller mindre genomfört sambruk av skogen, därvid, förklarligt nog, parternas intressen och strävanden mindre inrikta sig på att spara den tjänande fastighetens skogsbestånd än att i möjligaste mån för egen del utnyttja detsamma. Härtill kommer, att kontrakt angående upplåtande eller förbehåll av rätt till husbehovsskog ofta nog sakna föreskrifter rörande gränserna för parts dispositionsrätt till sådan skog. Att under sådana omständigheter skogs rättigheterna mången gång kunna medföra ett betänkligt osäkerhetstillstånd, som ingalunda är till båtad för en ändamålsenlig, ordnad skogshushållning och som därjämte ofta giver anledning till sådana konflikter mellan parterna, att det särskilt för skogsrättsinnehavaren kan uppstå svårighet att i avsedd omfattning eller eljest på vederbörligt sätt göra sin rätt gällande, är utskottet också villigt att erkänna.

Motionären har, såsom synes, kuvudsakligen tänkt sig två utvägar att råda bot på berörda missförhållanden. Han ifrågasätter nämligen å ena sidan *avlösning* av servituts- och övriga rättigheter till skogsfång och deras ersättande med självständiga skogsskiften, samt å andra sidan lagbestämmelser, avsedda att under nämnda rättigheters *fortbestånd* kringgärda dem med ett mera effektivt rättsskydd än det som, enligt motionärens förmenande, nu gällande lagstiftning möjliggör.

Vidkommande till en början motionärens sistberörda önskemål om

lagstiftningsåtgärder i ändamål att skydda och reglera fortbestående skogsrättigheter, synes det uppenbart, att motionären underskattat betydelsen eller tillämpligheten av de rättsmedel, som dock otvetydigt stå parterna till buds, för den händelse enderas rätt skulle hotas eller kränkas. Bortsett från förefintliga garantier för ifrågavarande rättigheters formella bestånd — varom här icke torde vara fråga — har det sålunda, senast vid nästlidna riksdag av vederbörande utskott, påvisats, hurusom rättsägare ingalunda saknar utväg att med tillhjälp av bestående lag göra sin rätt gällande jämväl på ett materiellt verksamt sätt. I sådant hänseende har det erinrats om möjligheterna å ena sidan att utverka interimistiskt avverkningsförbud samt å andra sidan att utbekomma skadeersättning enligt allmänna skadestandsregler.

Motionären har nu, givetvis utan att därför kunna förebringa några hållbara grunder, rentav sökt förneka tillämpligheten av de sålunda påvisade lagliga medlen att säkerställa ifrågavarande rättighet eller att i skadeståndsväg vinna ersättning för dess mistande. Väl torde man emellertid i likhet med motionären vara berättigad att ifrågasätta, huruvida — såsom förhållandena i flertalet fall faktiskt gestalta sig — berörda rättsmedel lämpa sig att på ett praktiskt verksamt och tillfyllestgörande sätt trygga de rättigheter och intressen, som i motionen avses. I sådant avseende har motionären särskilt gjort gällande, att den klass av mindre jordbrukare och lägenhetsinnehavare, vilka förmånen av husbehovsvirke i regel tillkommer, merendels äro i den svaga ekonomiska ställning, att de rygga tillbaka för att genom eventuellt kostsamma och till utgången tvevelaktiga processer göra gällande det anspråk på avverkningsförbud eller skadestånd, som allt efter omständigheterna skulle erfordras.

Frågan härom sammanhänger emellertid på det närmaste med det förut berörda förhållandet, att *avtalen* om servituts- eller nyttjanderätt till husbehovsskog i regel icke avfattas med nödig fullständighet och tydlighet. Fasthålles denna synpunkt, synes det vara en tämligen opåkallad och i alla händelser en synnerligen vanskligen uppgift för lagstiftningen att, såsom motionären ifrågasätter, med *bibehållande* av skogsservituten och därmed likartade bruksrättigheter till skog i deras nuvarande form, söka tillförsäkra rättigheterna ifråga något speciellt för dem avpassat lagstadgat skydd utöver det gällande lag och skadestandsgrunder erbjuda.

Tillräckligt många äro emellertid, såsom ovan framhållits, de olägenheter och missbruk, som under nuvarande förhållanden vidlåda systemet med ifrågavarande skogsrättigheter och som väl tillsvidare få anses därifrån oskiljaktiga. Så mycket mera beaktande förtjänar därför tanken på den fullständiga omläggning av hela detta system, som innefattas i det

förstberörda av motionären antydda uppslaget till frågans lösning. Åtminstone vad servitutsrättigheterna till skogsfång angår, har möjligheten till sådana rättigheters avlösning i utbyte mot från den tjänande fastigheten utbrutna, självständiga skogsskiften länge varit ett uppmärksammat önskemål, vartill även hänsyn tagits vid utarbetandet av det förslag till ny lag om skifte av jord, som framlagts av den s. k. skiftesstadgekommittén. Bland annat har nämligen uti 287 § av nämnda lagförslag stadgats medgivande för ägare av fastighet, som besväras av skogsfångs- eller mulbetesservitut, att, jämväl utan sammanhang med laga skifte, genom utbrytning av servitutet få fastigheten därifrån befriad, där sådant befinnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång.

Av motionären har det nu frambållits såsom en väsentlig brist i det framställda lagförslaget och särskilt såsom ett hinder för uppnåendet av motionens huvudsakliga syftemål, att utbrytningsvitsord sålunda ej är avsett att tillerkännas den servitutsberättigade, utan uteslutande förbehållits ägaren av den tjänande fastigheten.

Denna uppfattning synes utskottet icke utan vidare böra underkännas. De motiv för en dylik inskränkning av utbrytningsvitsordet, som av kommittén anförts och som nästlidet är av första kammarens vederbörande tillfälliga utskott åberopades såsom stöd för dess hemställan om avslag å då förevarande motion, synas utskottet visserligen förtjäna avseende såsom betydande för vad som ur skiftessynpunkt kan hava tätt sig som utbrytningens primära ändamål. Men näppeligen torde dessa motiv kunna anses fullt avgörande för ett obetingat avvisande av de helt naturliga anspråk på ömsesidighet i fråga om avlösningsvitsord, som — efter vad även av nämnda kommitté erkännes — framställts från de servitutsberättigades sida, särskilt från den stora grupp därav, som utgöres av torpare med servitutsrätt å stamhemmanets ägor. Utskottet kan ej finna annat än att fall kunna förekomma, då den servitutsberättigades intresse av att skydda sin husbehovsrätt mot överavverkning eller intrång från skogsägarens sida bör anses likvärdigt med den senares intresse av att freda fastigheten mot missbruk af nämnda rätt. Det kan ifrågasättas, huruvida det icke, även under vissa andra förhållanden, bäst skulle överensstämma med rättvisa och billighet att, under betryggande garantier lämna möjlighet öppen för *båda* de intresserade parterna att påkalla utbrytning av mark i vederlag för rättigheten. Utskottet vill i detta avseende blott erinra om de icke sällsynta fall, då vederbörande virkesberättigad tillförsäkrats en allmän rätt att »efter anvisning» erhålla husbehovsskog och således beträffande platsen för förmånens uttagande och virkets beskaffenhet m. m. är helt underkastad kontrollen av den som äger eller disponerar skogen. Säker-

ligen skulle nu, därest endast denne erhöle utbrytningsvitsord, i flertalet dylika fall ingen avlösning komma till stånd, enär en sådan här knappast kan förutsättas såsom betingad av den tjänande fastighetens intresse.

Om utskottet sålunda med hänsyn till önskvärdenheten icke minst ur skogsvårdssynpunkt att såvitt möjligt avlägsna de intresseemotsatser, som skapats av flertalet nu gällande, olämpligt avfattade husbehovsavtal — för sin del finner avlösningrätt med ömsesidigt utbrytningsvitsord erbjuda det verksammaste medlet härför, vill utskottet å andra sidan icke bestrida, att någon begränsning i tillämpligheten av sådant vitsord för den servitutsberättigade parten under vissa omständigheter kan anses önskvärd eller påkallad av avtalets beskaffenhet.

De synpunkter i förevarande avseende, varåt utskottet sålunda velat giva uttryck och som i viss mån sammanfalla med motionärens, torde emellertid äga en så uppenbar betydelse, att Kungl. Maj:t med säkerhet torde kunna förväntas, vid den slutliga prövningen av ifrågavarande lagförslag, ägna desamma all den hänsyn, som dem vederbör.

Det synes antagligt, att genom lagbestämmelser i antydd riktning ifrågavarande skogsservitut och med dem jämställda skogsrättigheter efter hand komma att upphöra och sålunda motionärens önskemål i högst väsentlig mån bliva tillgodosett.

Med åberopande av vad sålunda anförts och i förvisning att Kungl. Maj:t före framläggandet för riksdagen av det förslag, vartill skiftesstadgekommitténs betänkande kan giva anledning, måtte taga under om-sorgsfull omprövning frågan om husbehovsrättigheternas avlösning i hela dess vidd, får utskottet, som sålunda icke ansett något uttalande av riksdagen i detta ämne vara för närvarande påkallat, hemställa,

att förevarande motion ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 mars 1915.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: herrar Persson, Ericsson, Odelberg, Petersson, Holmquist, Fahlén, Hellström, Lindblad, Åkerlund, Nilsson i Tånga, Sjöblom, Ekerot, greve Hamilton, greve Wachtmeister, Nilsson i Linnås och Hage.